Hos Spågumman. Kvinnofrågan

Gamlakarleby 1902
Aktiebolaget Österbottningens Boktryckeri.

Förord till den elektroniska utgåvan

Dessa dramatiska verk, författade under pseudonym Parus Ater av **Adéle Weman** (1844-1936) har digitaliserats av Dramawebben och anpassats för Projekt Runeberg i mars 2013 av Ralph E.

Den innehåller två verk, nämligen

- **Hos Spågumman. Skämt i tre tablåer.**
- **Kvinnofrågan. (Ett växelpoem)**

HOS SPÅGUMMAN.

Skämt i tre tablåer

af

Parus Ater.

KVINNOFRÅGAN.

(Ett växelpoem.)

J. Klockars’ Bokhandel.
Kronoby.

De uppträdande:

INA.

ROSA.

SVEA.

ATTE.

GÖSTA.

SKOLLÄRAREN.

Första tablån.

(Dekorationerna efter förhållandena, ett rum eller en trädgård. Alla tre flickorna på scenen).

ROSA. Flickor, flickor, kom! Jag vill hviska er en hemlighet. Atte såg på mig i går med sina grannaste ögon. Rosa, sade han, är det inte underligt att du stulit min hjärtero. Tro ni, att han menade något, tro ni?

INA. Länge ha hans ögon varit fästa på dig, Rosa, han friar nog snart, det tror jag.

SVEA. Och gård har han, om också inte så stor, 8 kor och 2 hästar. Det är ju ändå något . . . fast fördelaktigare och roligare vore det att få någon »bättre upp», som man säger.

INA. Men en vacker gosse är nog Atte, hygglig och nykter . . . men »bättre upp» kunde inte skada.

ROSA. Tro ni, att han talar snart . . . tro ni? »Bättre upp» kommer kanske inte.

(Atte och Gösta lyssna, utan att märkas af flickorna).

SVEA. Hvem vet . . . gossar växla tycke som aprilväderlek. Nog säger man, att Kronviks Lena lägger ut sina snaror för Atte.

INA. Men så nätt som du, Rosa, är hon ända inte. Om Atte går i snaran, så är det nog för pengarnas skull.

SVEA. Men borde du inte gå till spågumman, Rosa, så får du saken klar. Det är inte roligt att länge vara i ovisshet.

ROSA. Hvilken spågumma? Känner du en sådan och hittar du vägen?

SVEA. Du minns ju Skog-Mattis gamla obebodda koja . . .INA. Där det spökar så hemskt, att ingen vågar gå därom. Gösta sade, att en spågumma nyss flyttat dit in.

ROSA. Våga vi värkligen gå till henne . . . våga vi, flickor?

INA. Nå, så farligt är det väl inte. Om Skoj-Mättis vålnad visar sig, så springa vi.

ROSA. Topp, vi gå till spågumman. Jag har en hel mark i portmonnän, dyrare blir väl inte mitt framtidsöde . . . kom!

SVEA och INA. Ja, låt oss gå!

ROSA. Men sysslorna till förstt . . .

SVEA. Vi gå kl. 9.

INA. Javäl, kl. 9 . . . topp på det!

ROSA *(sjunger. Melodi ur »Sjung»: Se, nu skiner solen röd m. m.)*

Se, nu smyger flickan längtansfull till Sibyllan i den mörka, öde skogen, drömmer suckande om rang och gull, om den rosenröda kärleksbojan. Om hon spår i kort, i aska eller sump, lycka eller sorg, jag sjunger gladt en stump. Se, nu smyger flickan längtansfull till Sibyllan i den öde kojan.

(Flickorna gå).

ATTE *(framspringande).* Flickorna ana inte ett dugg att vi lyssnat. Det är altför roligt, Gösta. Är det du, som berättade för Ina sagan om spågumman?

GÖSTA. Ja, jag skämtade med Ina en afton, hon var så törstig efter nyheter.

ATTE. Och så uppdiktade du nyheten?

GÖSTA. Det gjorde jag. Skoj-Mattis stuga står än i dag obebodd.

ATTE. Det var dumt, att ingen spåkvinna fins . . . vi skulle smugit efter flickorna och hört spådomen.

GÖSTA. Låt oss spela dem ett spratt, Atte!

ATTE. Det är jag med om . . . något roligt, riktigt roligt, du.

GÖSTA. Jag klär mig till spågumma och tänderett svagt ljus i Skoj-Mattis stuga. Du får ligga i den mörkaste vrån och lyssna.

ATTE *(klappar händerna)*. Det var roligt, Gösta. Jag springor i ett huj efter Backstu' Lisas gamla kjol och tröja. Nu är kl. 7 . . . efter 2 timmar altså.

(Han springer bort, Gösta sätter sig fundersam).

GÖSTA. Och medan Atte är borta, tänker jag ut hela historien. Något galet spratt måste det bli. Atte går nog i friaretankar och Rosa är alt en söt flicka . . . men så altför stadig är hon inte . . . litet fåfäng ja . . . begifven på rang och »bättre upp» . . . dit luta de alla tre . . . skulle nog gärna heta fru, klädda i hatt och handskar. Hurra! Nu har jag det . . . har sprattet färdigt, klappadt och klart. De måste på ett skojigt sätt kuggas för sitt begär efter »bättre upp». *(Springer upp).* Nåja, just så måste saken ställas.

ATTE *(med ett fång kläder)*. Seså, Gösta, nu måste du afsäga dig rättigheten att heta karl. Kryp nu vackert in i Backstu' Lisas underkjol. Så där ja, något för kort kanske, fin och klädsam.

GÖSTA. Minsann känner jag inte med första kjolen spåkäringandan smyga in i själen. Jag känner mig nästan som en fallfärdig häxa.

ATTE. Nu kjolen n:o 2. Det blir alt bättre och bättre. Spritter det inte i benen, vill du valsa ett hvarf?

GOSTA. Men för sjutton tunnor, det kniper kring midjan. Valsa . . . är det väl möjligt att valsa med flaggor kring benen?

ATTE. Och nu tröjan, mor Sibylla. Spå du Rosa en högförnäm fästman . . .

GÖSTA. Med grannlåt och titlar ja . . . men bind nu förklä't, Atte . . . se så där, det artar sig.

ATTE. Och nu schalen kring axlarna och duken på hufvudet . . . aldrig har jag varit med om något så roligt.

GÖSTA. Ser jag kanske inte ut som en sannskyldig häxa . . .

ATTE. Mer än så, du är ypperlig, skämtet är utan motstycke. *(De sjunga och dansa).*

(Ridå).

Andra tablån.

(En stuga, ur hvars fönster ett svagt ljus lyser. En skog.)

SVEA. Hu, jag är nästan rädd i skogen, flickor. Här var det kojan skulle stå, men är detta värkligen Skoj-Mattis stuga, det skimrar så rödt därinne.

INA. Den kojan ser i mörkret nästan ut som ett trollslott midt i skogen . . . Tänk om vi skulle vända . . . . .

ROSA. Så fegt . . . vända! Nej, när jag en gång kommit hit, skall hon ändtligen spå mig . . . om hon också vore ful som ledingen.

SVEA. Men hvarför glimmar det så underligt som om trollen hade sin boning här . . . jag är rädd.

INA. Ja, så sant jag lefver, brinner det trolleldar därinne . . . Låt oss fly!

ROSA. Öppna trolldörren, gumma, jag vill veta mitt lefnadsöde.

EN RÖST INIFRÅN KOJAN. Först skall du sjunga trollsången, flicka.

SVEA OCH INA. Rosa kom, låt oss skynda härifrån.

ROSA. Hon ber mig sjunga trollsången . . . det är roligt, flickor . . . men hur låter den . . . kanske så här. *(Hon sjunger. Melodi nr »Sjung»: Blommande sköna dalar» m. m.)*

Skälfvande flickor smyga rädda i skogens snår, hemliga väsen flyga i deras lätta spår. Öppna, Sibylla, öppna forttrollslottets slutna sagoport. Skälfvande flickor smyga rädda i skogens snår.

(Stugudörren går långsamt upp, spågumman träder till hälften ut).

GUMMAN. Rätt hade du . . . det var trollsången som öppnade dörren till hemlighetens slott. Stig in, flicka, slut dörren igen efter dig . . . ingen får höra ditt lefnadsöde, du allena får höra det. Vis är skogens häxa . . . intet är henne fördoldt . . . kom!

(Rosa följer gamman in i stugan).

SVEA. Hu, Ina, jag är rädd . . . såg du henne?

INA. Om jag såg henne . . . hennes ögon glimmade . . . hennes röst ljöd hemsk . . . jag darrar.

SVEA. Rosa kommer kanske aldrig mer tillbaka. Mins du sagan om häxan, som åt upp den unga flickan?

INA. Nej, hon blef räddad, du, en riddare befriade henne just då häxan, som ämnade koka henne, värmde vattnet i den stora grytan.

SVEA. Men underligt är det . . . så hemlighetsfullt.

INA. Men fast jag darrar, fast jag bäfvar, tycker jag ändå att det är roligt.

(Dörren öppnas och Rosa utträder drömmande).

SPÅGUMMAN. Och nu den andra, kom! Din stjärna lyser öfver skogen där, kanske lyckans blida stjärna, kom!

INA. Jag vågar inte.

GUMMAN. Tyst . . . tyst, blott du själf får läsa i din framtids dunkla bok.

INA. Rosa, skall jag våga?

ROSA. Gå, Ina, gå . . . hon vet så mycket.

(Ina och spågumman gå in).

SVEA *(nyfiket).* Hvad spådde hon dig, Rosa?

ROSA. Tyst, tyst, fråga inte, det är så underbart.

SVEA. Var det lycka . . . var det Atte?

ROSA. Tyst!

SVEA. Var det kanske en med högre rang.ROSA. Hon bad mig tiga, Svea . . . jag förråder *aldrig* det hon sade.

SVEA. Men säg, endast ett. Blir du ung värdinna eller kanske fru . . . säg litet . . . litet . . .

ROSA. Ingen lockelse, intet hot kan fresta mig att tala . . . men — det är så underbart, så sällsamt . . . ja så . . .

(Dörren öppnas och Ina utträder med svärmisk uppsyn).

SPÅGUMMAN. Den tredje . . . . den sista . . . . kom! Det susar en underlig sång i skogen, hör du den, förstår du den? Är det en sorgesång, en glädjesång? Skynda dig, flicka, minuterna ila . . . det lider mot midnatt . . . kom!

SVEA. Jag är rädd . . .

ROSA. Gå, gå, det är så underligt. *(Svea och spågumman gå in).*

INA *(lågt och upprördt)*. Var du rädd?

ROSA. Jag glömde all fruktan.

INA. Har hon bedt dig tiga?

ROSA. Ja, det hon sade är gömdt i grafvens tystnad.

INA. Och vi förråda aldrig, aldrig hemligheten.

ROSA. Och vänner kunna vi ju vara fastän hemligheten ligger mellan oss.

INA. Ja, vänner äro vi till grafvens rand och hemligheten är begrafven i vårt hjärta.

ROSA. Om hon spådde lycka eller sorg, glädje eller lidande, det hvile tyst i minnets gömslen. *(Dörren öppnas. Svea utträder).*

SVEA. Jag går som i en dröm . . . som i en saga . . . låt oss skynda härifrån.

ROSA. Håller också du don gamlas spådom hemlig?

INA. Vill du inte säga, hvad hon spådde dig?

SVEA. Nej, hon har nekat mig att tala, jag förråder intet.

ROSA. Du talar inte ens för oss?

SVEA. Nej, inte ens för er, mitt hjärtas bästa vänner.

INA. Så svära vi att tiga.ROSA. Jag svär vid stjärnans ljus.

SVEA. Och jag vid blommans doft.

INA. Och jag vid skogens frid.

ROSA. Så gå vi då . . .

SVEA OCH INA. Javäl, vi gå.

Ridå.

*

Tredje tablån.

(Första tablåns dekoration. Atte ensam. Rosa inkommer).

ATTE. Se Rosa . . . hvarför just i dag så grann, pärlor kring din hals?

ROSA. Det rör ju inte dig, herr Frågvis.

ATTE. Är det en hemlighet kanske?

ROSA. Långt därifrån. Vi ha beslutat, mor och jag, att bjuda den nya skolläraren till middag. Ångbåten kommer middagstiden och det är svårt nog att första dagen på främmande ort få middag.

ATTE. Ja, ryktet påstår att han är ung och vacker, och Rosa har troligen inte än gifvit bort sitt hjärta.

ROSA *(spotskt)*. Troligen inte . . . det vore oklokt att skänka hjärtat åt den förste, som bjuder sitt.

ATTE. Men när man ser en trogen kärlek . . . . kan inte det beveka?

ROSA. Pytt, man måste se hvad lifvet bjuder.

ATTE. Men Rosa . . . om jag frågar . . .

ROSA. Nej fråga inte . . . Där kommer Svea, följd af Gösta. Men Svea, du . . . hvarför guldgaloner kring din tröja . . . säg, hvad betyder det?

GÖSTA. Ja, hvad betyder det, Svea?

SVEA *(härmar)*. Ja, hvad betyder det? Er nyfikenhet är stor, jag borde inte svara.

ATTE. Inte svara . . . hvarför?SVEA. Nåja, det är ju ingen hemlighet, jag talar gärna om det. Moster kokar middag åt den nye läraren, vi ämna bjuda honom hem till oss.

ROSA. Den nye läraren . . . men honom ha *vi* ämnat bjuda, Svea.

SVEA. Ni . . . ni . . . och kanske därför dessa pärlor, Rosa?

ROSA. Kanske . . . hvem vet.

SVEA. Så-å . . .

ROSA. Kantänka . . .

SVEA. Ja, kantänka . . .

GÖSTA *(skrattande)*. En fnurra på träden i er lifstids vänskap fruktar jag . . . den afundsvärde mannen!

ATTE. Rosa, afstå honom du . . . låt Svea bjuda honom.

ROSA *(med en knyck på nacken)*. Nej, ingalunda, mor har redan dukat middagsbordet.

SVEA. Och moster steker steken.

GÖSTA. Men ångaren har inte kommit än, låt oss fundera . . . Hej, nu vet jag! Den afundsvärde väntade äter middag hos Rosa, dricker kaffe hos Svea och . . . . och . . . men där kommer Ina, se goddag!

ATTE. Åh, Ina, en så vacker kam, den glittrar som juveler . . . Men hvarför bär du den just nu?

ALLA. Ja hvarför . . . hvarför?

INA. Hvarför . . . hvarför? Får jag inte vara nätt och grann en gång, också jag?

SVEA. Hvarför just — i dag?

INA. Helt enkelt därför, att den nye läraren skall äta middag i mitt hem i dag, vi ämna bjuda honom.

(Gossarne skratta).

ROSA. Men nej — han äter ju hos oss.

SVEA. Hos oss.

INA. Nej hör man på, men soppan ryker ren hos mor.

GÖSTA *(muntert)*. Förhäxade, förtrollade äro ni . . . karlen ha ni aldrig sett . . . ändå försöker hvar och en af er att fånga honom.

ATTE. Man påstår, att han är en vacker karl, meninte blir det lätt att välja. Han kan ju inte taga mer än *en* af er.

GÖSTA. Ni måste draga lott om karlen, flickor.

ROSA *(misslynt)*. Så tråkigt alt det här.

INA. Ja, så förargligt.

SVEA. Fatalt i sanning.

GÖSTA. Nu håller jag tre blommor slutna i min hand, endast deras stjälkar sticka fram. Den som nu drar nejlikan, hon vinner honom.

ROSA *(gråtfärdig)*. Men hon sade . . . ja hon sade . . . att det skulle blifva jag . . . just jag . . .

SVEA. Hvem sade . . . skynda dig.

ROSA *(gråter)*. Gumman i den öde kojan . . . hon som spådde . . .

SVEA. Nej, han skulle älska mig, just mig . . . . så sade hon.

INA. Tyst, hon spådde mig hans kärlek, ja det gjorde hon.

ROSA. Nej han, den nye läraren, han skulle blifva min . . . det var helt visst en annan fästman, som hon spådde dig.

SVEA. Nej, just han, den nye läraren, hon sade, att han var så vacker.

INA. Så öm och kärleksrik, hon sade, att jag skulle bli hans fru vid årets slut.

ROSA. Och jag vid årets början.

SVEA. Och jag vid årets midt.

ROSA. Jag hatar henne.

INA. Jag föraktar henne.

SVEA. Och jag afskyr henne.

GÖSTA. Han måste välja, måste se er alla än i dag. Middag äter han hos Rosa, kaffe dricker han hos Svea. té hos Ina. Det är ett domslut värdigt själfva konung Salomo.

ATTE. Men tyst, där kommer någon. En resande, en främling . . . utan tvifvel han . . .

GÖSTA. Ja, utan tvifvel han.

ATTE. Låt nu pärlorna glimma, galonerna blänka och kammen stråla.

GÖSTA. Nu gäller det . . . det första intrycket.SKOLLÄRAREN *(en äldre gråhårsman)*. Goddag, goddag, ni unga! Hittar inte vägen här på främmande ort. Puh, puh, solen gassar och det kostar på att vandra. *(Torkar pannan)*. Jag är den nye skolläraren. *(Bockar tafatt och klumpet).* Hvar ligger skolan, barn?

GÖSTA. Vägen går förbi kyrkan, genom byn där.

LÄRAREN. Tack, tack, lämnade hustru och barn på ångbåten för att först taga reda på platsen . . . Jaså, tre näpna jäntor ... se blyga och generade ut . . . hva' sa'? Har kanske hvar och en sin hjärtanskär.

GÖSTA. Och om de inte ha, så ha de väntat, längtat, hoppats.

LÄRAREN. Ha ha ha, det gör nog en och hvar i ungdomsyran. Förstår nog sådant, jag har också varit ung en gång . . . haft en flamma . . . kanske flere . . . gift mig, ha ha ha. Så går det, sådan är ju lifvets gång. Farväl, farväl . . . vi träffas nog igen. *(Går).*

GÖSTA. Men Rosa, Rosa, middagsbjudningen — du glömde den.

ATTE. Och Svea, kaffebjudningen.

GÖSTA. Och Ina, téserveringen.

ATTE. Men hur i himlens namn se ni så brydda ut . . . så flata ... så bedragna! Han har ju kommit ändtligen.

GÖSTA. Den efterlängtade, den spådda.

ATTE. Den afundsvärde, edra drömmars hjälte. Han som skulle varit »bättre upp».

GÖSTA. Men så tala då . . .

ATTE. Där stå de stumma af förtjusning.

GÖSTA. Pärlorna glimma.

ATTE. Galonerna blänka.

GÖSTA. Kammen strålar.

ROSA *(brister ut i skratt)*. Var han sådan!

SVEA. Ja, sådan!

INA. Sådan! *(De skratta).*

GÖSTA. Kanske Rosa vill sjunga en visa om honom?

ATTE. Ja, om sin sista kärlek.

SVEA. Sjung, sjung, Rosa!ROSA *(sjunger. Melodi ur »Sjung»: Hvar morgon jag ilar m. m.)*

Så tanklöst vi sprungit i spågummans nät, där lögnerna sjungit fåfängelighet. Glada som ärlor löpte vi fram, prydda med pärlor, galoner och kam. Hjälten hå hå, gammal och grå, han kom oss att ändra vårt framtidsprogram.

ALLA. Bravo . . . bravo!

SVEA. Det var en lika sann som vacker visa.

GÖSTA. Och aldrig tro ni spågummans prat numera?

ATTE. Om inte skälmen lurar ur alla spågummors blick, åtminstone har han lurat fram ur gummans i Skoj-Mattis koja.

GÖSTA. Men flickor, tro ni inte, att er barnsliga längtan efter rang nu fått sitt välförtjänta straff.

ATTE. Och kanske jag nu vågar fråga . . . Rosa . . . .

ROSA. Jag vet din fråga, Atte, och svarar ja till den.

SVEA. Men mer än gärna ville jag veta det rätta förhållandet med spågumman i kojan.

INA. Ja, hur förhöll det sig?

ROSA. Jag börjar nästan misstänka något.

SVEA. Jag nästan tror att . . .

INA. Jag anar . . .

ROSA. Jag både tror och vet och anar . . .

GÖSTA. Jag anar, att lifvets lycka kommer, om man söker den i enkelhet och anspråkslöshet.

Ridå.

*

Kvinnofrågan.

(Växelpoem.)

Han:

I dessa tider här diskuteras barocka frågor af alla slag, här skrifves lagar ochi reformeras som lefde världen sin sista dag. Dock ibland alt som är snedt och galet det pekar rakast åt hospitalet att kvinnan sysslar med politik — må Gud förlåta så dum taktik. Det dumma stycket! Att styra staten begriper hon ej ett enda grand. Nej, sopa golfvet och koka maten och stoppa strumpor och fläta band, och borsta stöflar och tända gasen, och lära ungdomen med karbasen en smula folkvett är kvinnans lott; men politiken är mannens lott.

Hon:

Men säg, du grymme, bör mig ej gifvas af mänskovärde den minsta grad? Skall ej en bokstaf af mig få skrifvas på lagens helgade pappersblad? Skall jag väl endast en stum slafvinna, i dina budord mig taligt finna? Har icke skaparen gifvit mig förnuft och sinnen såväl som dig?

Han:

Förnuft och sinnen åt dig han gifvit, men sämre vara än jag har fått. Just därför också det klart står skrifvet, att du är ämnad till piga blott åt mig, som danats till Guds beläte och satts på skaparens härskarsäte högt öfver fågel och fisk och fä. Den platsen är du för klen att klä'.

Hon:

Bevis ej finnes för hvad du säger. Det må så vara, att jag ej äger din muskelstyrka i armen min. Men stora värk dock af mig utföras och därför bör ej af dig afgöras mitt kall och öde, mitt ve och väl. Jag är din like och ej din träl.

Han:

Min like aldrig jag dig skall kalla, ej alls för storvärk du duglig är, och dina själsegenskaper alla blott äro lappri — förlåt, ma chére. Du duger blott inom kökets gränser, i skvallersällskap och konferenser, där list och ränker och hyckleri' som hedersgäster inbjudna bli.

Hon:

Än dina bragder! Månn' de väl tala opartisk granskning vid full-ljus dag? Bör man som storvärk kanhända mala de usla vanor af alla slag i hvilka du dig för hvar dag sänker: när kropp och själ du i ruset dränker, när tobaksgiftet din herre är — och spel och svordom dig njutning bär.

Och kriget sedan, nationens plåga! Är det ett storvärk? Jag frågar blott. Har denna dödsflod af eld och låga väl nån'sin medfört en fläkt af godt? Den Gud, som styr öfver världar alla. den Gud, hvars afbild du dig vill kalla, han bjöd ej slaktning, han bjöd ej strid — nej, *jämlikhet* var hans bud och *frid.*

*

Gamlakarleby 1902
Aktiebolaget Österbottningens
Boktryckeri

Boktryckeri.

Gamlakarleby 1902
Aktiebolaget Österbottningens Boktryckeri.